

dighed. De strategiske aspekter er kummerligt behandlet. Der er ingen ordentlige kort over Afghanistan i bogen, blot et enkelt der omfatter Mellemøsten, Syd- og Centralasien, og ikke engang passene gennem Hindu Kush er angivet. Forfatterens væsentligste konklusion er impressionistisk. Han bedømmer truslen fra Rusland som reel, en virkelig fare, som det var nødvendigt for englænderne at væbne sig imod. Hermed retfærdiggør han Lord Palmerston og dennes politik. Det er imidlertid næppe muligt at afgøre om Palmerston spillede sine kort rigtigt før de russiske arkiver er åbnet, dvs. før vi kender modstanderens hånd. Krigen var dyr både i menneskeliv og ressourcer. Den kostede 15 millioner pund sterling, hvilket vil sige en betydelig vækst i skattebyrden og den indiske statsgæld, et aspekt af krigen som Norris ganske forsømmer. Modstandere af krigen i samtid og i eftertid har ment at et tilfreds Indien uden en alt for tyngende skattebyrde var en bedre garanti for imperiets fremtid end en besættelse af Afghanistan; at krigens første og mere vellykkede fase var afgørende for Palmerstons diplomatiske succes i Mellemøsten er en mulighed for hvilken det vil være svært at føre bevis. Prisen som Indien måtte betale var dyr.

BENEDICTE HJEJLE

LARS LJUNGMARK: *For Sale – Minnesota. Organized Promotion of Scandinavian Immigration 1866–73. Studia Historica Gothoburgensia vol. XIII. Akademiförlaget 1971. viii + 304 s. 49,00 sv. kr.*

I 1850 boede der ialt 12 skandinavisk fødte indvandrere i territoriet Minnesota, en dansker, fire svenskere og syv nordmænd. Ti år efter var tallet steget til 11.700, i 1870 til 58.800 og i 1890 til 251.000 alle fødte i et af de nordiske lande. Det fascinerende perspektiv af mere end en kvart million skandinavers vandring over en afstand af ca. 10.000 km i løbet af 40 år appellerer til historikeres spørgelyst. Hvad var det, der styrede denne store menneskestrøm. Hvorfor kom de netop til Minnesota? Var det resultatet af en bevidst agitationsvirksomhed i USA, led i en egnsudviklingspolitik?

Man har hidtil almindeligvis opfattet masseudvandringen til USA før 1914 som en »naturproces«, et spontant udslag af den store forskel i den folkelige levestandard mellem Europa og USA. Man har påvist, at tiltrækningskraften, *the pull*, fra Amerika var kraftig, idet udvandringens fluktuationer i vid udstrækning fulgte de økonomiske konjunkturer i USA. I moderne emigrationsforskning er man imidlertid blevet stadig mere opmærksom på, at der var tale om en ganske bevidst propaganda- og agentvirksomhed i og udenfor USA, emigrationen var også et forretningsanliggende, et erhverv, der ernærede tusinder af selskaber, agenter osv.

Lektor Lars Ljungmark, Göteborg, har i sin disputats indledet studiet af denne systematiske *immigration promotion*. Ljungmarks afhandling (med den ikke helt heldige titel *For Sale – Minnesota*) er nærmest at betragte som en case-study, idet den bevæger sig indenfor et snævert område i Minnesota og kun dækker en periode på 7 år. Rammen er i og for sig rigtig, men man savner meget en kort oversigt både i tid og rum, der kunne give en forståelse for hele Minnesota-emigrationens forløb.

Afhandlingens styrke er, at den hviler på et enestående godt kildemateriale. arkivalier, som Ljungmark selv har fundet frem til gennem studier i Minneapolis-St. Paul. Mest fortjenstfuld er hans bearbejdelse af jernbanearkiverne fra Northern Pacific og Lake Superior Railroad. I arkiverne efter de store jernbanetruster ligger der særdeles værdifuldt materiale til belysning dels af Amerikas økonomiske historie i almindelighed, men ganske særligt stof til belysning af *pull*-faktoren i indvandringen fra Europa. Jernbaneselskaberne har imidlertid almindeligvis været særdeles påholdende med at åbne arkiverne for forskningen.

Ljungmarks undersøgelse søger at kortlægge propagandaaktiviteten fra tre grupper i Minnesota. For det første den, der udgik fra den statslige institution, Board of Immigration, som navnlig i de første år efter Borgerkrigens ophør udfoldede en vældig virksomhed for at få området beboet. For det andet de to ovenfor nævnte jernbaneselskaber, der fra 1869 begyndte anlægget af en bane fra grænsen til Wisconsin og ind i den øde prærie, over mod Dakota. For disse jernbaner var det en livsbetingelse at få området rundt om banen beboet, dels for at sælge den jord, som staten gav som subvention til byggeriet, dels for at skabe underlag for banens eksistens, forrentning af de kolossale investeringer. Dertil kom, at de havde stærkt brug for arbejdere ved selve anlægsarbejdet. Den tredje faktor, der deltog i immigrationspropagandaen, var de allerede indvandrede skandinaver. Ljungmark påviser, at det var den sidste gruppe, der var den stærkeste »promotor«, og at både staten og jernbanerne i høj grad udnyttede disse skandinaviske mindretal til deres eget formål. Lederen af Board of Immigration, svenskeren Hans Mattson, rejste således rundt til de nordiske *settlements* og opfordrede skandinaverne til at sende bud efter venner og slægtninge i Europa, ja han uddelte endda skrivepapir og konvolutter for at være sikker på at det blev gjort. Hans Mattson, der senere blev ansat af Lake Superior Jernbanen og endnu senere af den canadiske stat, spillede en betydningsfuld rolle, ja var vel i høj grad medvirkende til, at Minnesota fik en så stor skandinavisk befolkning. Hans aktivitet havde også rent personlige årsager: han havde politiske ambitioner og håbede ved hjælp af de skandinaviske stemmer i staten at nå højt på den politiske rangstige. Mattson gjorde to rejser til Sverige og gennem kombination af det svenske og amerikanske materiale kan Ljungmark kortlægge resultaterne og karakteren af sådan en amerikansk emigrationsagents propagandarejse.

Ljungmarks fortjenester består først og fremmest i at have åbnet vejen for studier af denne art og at have fremskaffet særdeles værdifuldt kildemateriale. Det vimler med interessante detaljer i hans fremstilling. Men han har tydeligvis haft store vanskeligheder med at disponere sit stof på rette måde. Hoveddispositionen i bogen er i og for sig klar nok, men alligevel kan det knibe for læserne at følge linierne i fremstillingen, fordi den springer i kronologien og geografien og opererer med en række personer, hvis identitet og placering man ikke får præciseret. Disse mere formelle svagheder forstyrrer dog ikke indtrykket af et meget værdifuldt arbejde.

KRISTIAN HVIDT